

kopo gan viņas lekciju, gan arī pētniecisko pieredzi par latviešu valodas fonētikas vēstures jautājumiem. Šī grāmata paredzēta kā mācību literatūra studentiem, tajā nav jaunu un pārsteidzošu ideju, tomēr tā ir nozīmīgs ieguldījums latviešu valodas vēstures aprakstīšanā, jo apkopo vienuviet dažādos periodiskos izdevumos un grāmatās izteiktās domas un viedokļus un sniedz arī pašas profesores uzskatus. Te plaši iztirzāts gan vēsturiski salīdzinošais, gan arī dialektoloģiskais valodas materiāls.

Arī pēc šīs monogrāfijas profesore turpina darbu pie vēsturiskās valodniecības materiāliem – top otra daļa par latviešu valodas morfoloģijas vēsturi. Paralēli uzrakstīts arī ne viens vien raksts, atsauksmes, recenzijas – par latviešu un lībiešu valodu kontaktiem: „Latviešu un lībiešu valodas savstarpējā ietekme”³⁸ (rakstā aplūkota gan lībiešu valodas ietekme latviešu valodā, gan latviešu valodas ietekme lībiešu valodā – atsevišķi skatīti leksikas, gramatikas un fonētikas jautājumi), „Latviešu un lībiešu valodas kontaktu atspulgi”³⁹ (par dažām leksiskām un arī gramatiskām īpatnībām latviešu un lībiešu valodā, kas norāda uz savstarpējiem sakariem), gan citiem jautājumiem: „Par braslaviešu leksiku”⁴⁰ (īsi uzskaitītas dažas Braslavas izloknes leksikas savdabības), „Latviešu valoda Kurzemē”⁴¹ (pārskats par Kurzemes izlokšņu īpatnībām, kas ilustrēts ar tekstu paraugiem un divām kartēm), „Sēļi un Sēlija – latviešu valodai”⁴² (par sēliskām īpatnībām latviešu valodas izloksnēs, bijušajās sēļu teritorijās Lietuvā, kā arī vecajos vēstures avotos) un citi. Iesniegts izdevniecībā arī jauns vairāku nodaļu manuskripts „Latviešu literārā valoda un tās izveide” mācību grāmatai vidusskolām.

Deviņdesmitajos gados profesore veselības dēļ pakāpeniski samazināja savu auditorijas darbu, tomēr līdz pat 1996. gada jūnijam joprojām strādāja ar kursa, bakalaura un maģistra darbiem. Vēl 18. jūnijā tika aizstāvēti pēdējie divi maģistra darbi latviešu dialektoloģijā, kas bija izstrādāti profesores vadībā, par ko viņa patiesi priecājās. Profesore, lai gan jau *emeritus* statusā, joprojām aktīvi piedalījās arī Latvijas Universitātes Senāta darbā, tāpat arī Filoloģijas fakultātes padomes un

Baltu valodu katedras sēdēs. Arī ārpus universitātes viņa vēl aktīvi veica dažādus darbus un pienākumus. Tomēr galvenais bija „Latviešu valodas vēsturiskās morfoloģijas” manuskripts, kuŗa lietvārdu, adjektīvu, numerāļu, personu pronomenu un nelokāmo vārdšķiru aprakstu profesore jau bija paspējusi pabeigt. Ar lielu nopietnību viņa domāja par verbu vēsturi, uzskatot to par vissarežģītāko jautājumu, kam būs jāvelta daudz laika. Tomēr šī laika viņai pietrūka.

Pēdējās dienās pirms savas aiziešanas profesore esot sarunājusies ar jau pirms dažiem gadiem gadiem aizsaulē aizsaulēto Filoloģijas fakultātes dekānu Reini Bērtuli un teikusi, ka laikam gan vairs nevarēšot lasīt lekcijas studentiem un to taču varot darīt jaunie kolēģi. Mēs nezinām sarunas biedra atbildi, taču mums – profesores Martas Rudzītes skolniekiem – tā vienmēr ir bijusi skaidra – profesores darbs ir jāturpina un jācēnšas apgūt tā neatlaidība un darba mīlestība, kas profesori Martu Rudzīti padarīja par vienu no vispilgtākajām personībām latviešu valodniecībā divdesmitā gadsimta otrajā pusē.

Pēteris Vanags

VALDIS ZEPAS

Dar viena per ankstyva mirtis baltistu gretose: trumpam atvykęs į tėvynę 1996 m. liepos 25 d. mirė latvių kilmės amerikiečių kalbininkas Valdis Zepas (Valdis Juris Zeps).

V. Zepas gimė 1932 m. gegužės 29 d. Daugpilyje. Dvylikametis berniukas kartu su šeima buvo priverstas palikti gimtinę. Keletą metų pralaidęs Vokietijoje, 1949 m. atvyko į Jungtines Amerikos Valstijas.

1953 m. Majamio universitete (Miami University, Oxford) gavo prancūzų kalbos ir socioloģijos bakalaura laipsnį. Studijavo Ohajo universitete

³⁸ Lībieši, Rīga, 1994, 288–319.

³⁹ Baltu filoloģija, VI, 1996, 3–7.

⁴⁰ Baltu filoloģija, V, 1995, 40–43.

⁴¹ Kurzeme un kurzemnieki, Rīga, 1995, 69–75.

⁴² Latvijas Vēstnesis, 05 06 1996, Nr. 96.

ir Centrinėje liuteronų teologijos seminarijoje Nebraskoje. 1956 m. bendrosios kalbotyros, Rytų Europos kalbų ir sociologijos studijas tęsė Indiano universitete Blūmingtone. 1961 m. čia už disertaciją „Latvių ir finų kalbinės konvergencijos“ gavo daktaro laipsnį.

Nuo 1962 m. iki mirties V. Zepas profesoriaus Viskonsino universitete Madisone. 1990 m. jis buvo išrinktas Latvijos Mokslų akademijos užsienio nariu.

Baltų kalbotyrai ypač svarbūs du V. Zepo veikalai – atskira knyga išleista daktaro disertacija („Latvian and Finnic Linguistic Convergences“, The Hague, 1962) ir „Latgalos vietovardžiai“ („The Placenames of Latgola“, Madison, 1984).

Pirmojoje knygoje V. Zepas trumpai aptarė baltų ir Pabaltijo finų kalbų kontaktų istoriją. Atskirais žemėlapiais parodė senąsias šių tautų ribas. Pateikė latvių, latgaliečių, lyvių kalbų fonologinę charakteristiką. Pagrindinę knygos dalį sudaro finų kalbų skolinių latvių kalboje žodynas. Remdamasis savo paties tyrinėjimais, V. Thomseno, J. Endzelyno, L. Kettuneno, V. Kiparskio, D. Zemzarės ir kitų darbais, V. Zepas sudarė alfabetinį šių skolinių žodyną, aptarė jų paplitimą, suskirstė į semantines grupes.

Tiek latvių, tiek lietuvių vardyno tyrinėtojams labai svarbus yra V. Zepo veikalas „Latgalos vietovardžiai“, kurį jis, be kita ko, dedikavo „žinomiems ir nežinomiems latgaliečių knygos perrašinėtojams, kai latgaliečių knygų spausdinimas buvo uždraustas“. Tai didžiulis veikalas, kuriame per dvidešimt metų autoriaus surinkta apie 20 tūkstan-

čių Latgalos vietovardžių. V. Zepas rinko juos iš įvairių vietovardžių rinkinių, istorinių dokumentų, karinių žemėlapių, iš Latgalos kilusių Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kanadoje, Australijoje gyvenusių informantų. Savo veikalą V. Zepas buvo pasiryžęs patikslinti, papildyti. Šiam reikalui jis specialiai atvyko į Latviją. Deja, kelionė baigėsi mirtimi... Kalbininko palaikai su trimis gimtosios žemės saujomis sugrįžo į antrąją tėvynę... V. Zepo draugai kalba, jog jis specialiai norėjęs numirti Latvijoje.

Įvairiais baltų kalbotyros klausimais V. Zepas paskelbė nemaža straipsnių. Prisimintina, kad jis kartu su W. R. Schmalstiegu ir S. McCluskiu paskelbė straipsnį apie Bazelyje rastą prūsų kalbos tekstą – seniausią baltų kalbų paminklą. V. Zepas tyrinėjo ir latvių tautosaką. Kartu su Latgalos tarmių tyrinėtoju, rašytoju, Hovardo universiteto profesorium Jezupu Lėliu (Lelis, 1927–1989) jis sudarė latgaliečių liaudies dainų rinkinį „Kārsavas tautasdziesmas“. Parašė V. Zepas ir grožinės literatūros kūrinių. Liko nebaigtas jo romanas iš Latgalos istorijos „Ansis aukso žmogus“ („Ansis zelta cilvēks“). Panaudodamas latvių pasakų veikėjus ir motyvus, jis parašė aštrią polemiką sukėlusią literatūrinę pasaką „Kumelės sūnus Kurbadas“ („Kēves dēls Kurbads“).

Rašantysis šias eilutes prisimena malonų susitikimą su Valdžiu Zepu 1985 metų rudenį Vilniuje, kai jis buvo atvykęs į V tarptautinę baltistų konferenciją. Deja, anas susitikimas buvo ir pasakutinis.

Algirdas Sabaliauskas